

Υπόθεση C-497/19

**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

26 Ιουνίου 2019

Αιτούν δικαστήριο:

Audiencia Provincial de Zaragoza (Ισπανία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

14 Ιουνίου 2019

Εκκαλούσα:

Ibercaja Banco, S.A.

Εφεσίβλητοι:

SO

TP

Αντικείμενο της υποθέσεως της κύριας δίκης

Έφεση κατά διάταξης εκδοθείσας σε διαδικασία εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης με την οποία διατάχθηκε η διακοπή της εκτέλεσης καθόσον κρίθηκε καταχρηστική η ρήτρα περί πρόωρης λύσης της σύμβασης η οποία περιλαμβανόταν στη σύμβαση ενυπόθηκου δανείου μεταξύ των διαδίκων.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει τρία προδικαστικά ερωτήματα. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης εθνική κανονιστική ρύθμιση από την οποία προκύπτει ότι, εάν, κατά τον χρόνο έκδοσης της διαταγής εκτέλεσης, το αρμόδιο δικαστήριο δεν διαπίστωσε αυτεπαγγέλτως την καταχρηστικότητα ρήτρας, δεν δύναται να την επανεξετάσει αυτεπαγγέλτως, έστω και αν στον αρχικώς διενεργηθέντα έλεγχο ουδεμία κρίση διατυπώθηκε όσον αφορά το κύρος των εξετασθεισών ρητρών.

Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, στην περίπτωση που ο καθού η εκτέλεση δεν προβάλλει καταχρηστικότητα των ρητρών στην προβλεπόμενη για τον σκοπό αυτό από τον νόμο διαδικασία ανακοπής, δύναται, κατόπιν εκδόσεως αποφάσεως επί της ανακοπής αυτής, να ασκήσει νέα ανακοπή, έστω και αν δεν υφίστανται νέα πραγματικά ή νομικά στοιχεία.

Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, διότι κρίνεται ότι επέρχεται απώλεια του δικαιώματος που εμποδίζει τον οφειλέτη να προβάλλει εκ νέου καταχρηστικότητα των ρητρών, το δικαστήριο δύναται να ασκήσει τον έλεγχο αυτό αυτεπαγγέλτως.

Προδικαστικά ερωτήματα

- 1) Συνάδει προς το ευρωπαϊκό δίκαιο εσωτερική νομοθεσία από την οποία προκύπτει ότι, εάν ορισμένη καταχρηστική ρήτρα διήλθε τον αρχικό αυτεπάγγελτο δικαστικό έλεγχο κατά την έκδοση διαταγής εκτέλεσης, ο έλεγχος αυτός εμποδίζει το ίδιο δικαστήριο να διαπιστώσει αυτεπαγγέλτως μεταγενέστερα την καταχρηστικότητά της, όταν τα σχετικά πραγματικά και νομικά στοιχεία υπήρχαν ήδη εξαρχής, ακόμη και αν στο πλαίσιο του αρχικού αυτού ελέγχου δεν διατυπώθηκε, ούτε στο διατακτικό ούτε στο σκεπτικό της σχετικής απόφασης, καμία κρίση όσον αφορά το κύρος των συμβατικών ρητρών;
- 2) Περαιτέρω, μπορεί ο καθού η εκτέλεση ο οποίος, καίτοι υφίσταντο ήδη τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που καθορίζουν την καταχρηστικότητα ρήτρας στη σύμβαση που συνάπτεται με καταναλωτές, δεν προέβαλε την εν λόγω καταχρηστικότητα στο πλαίσιο της ανακοπής που του παρέχει ο νόμος για τον σκοπό αυτό, να ασκήσει, μετά την έκδοση απόφασης επί της ανακοπής αυτής, νέα ανακοπή, με την οποία προβάλλει καταχρηστικότητα μίας ή περισσότερων άλλων ρητρών, ενώ μπορούσε να προβάλλει την καταχρηστικότητά τους εξαρχής στην προβλεπόμενη από τον νόμο τακτική διαδικασία; Επέρχεται, εν τέλει, απώλεια δικαιώματος που εμποδίζει τον καταναλωτή να προβάλλει εκ νέου καταχρηστικότητα άλλης ρήτρας στην ίδια διαδικασία εκτέλεσης και ακόμη και σε μεταγενέστερη διαγνωστική διαδικασία;
- 3) Τρίτον, σε περίπτωση που θεωρηθεί ότι συνάδει προς το ευρωπαϊκό δίκαιο το συμπέρασμα ότι ο καθού η εκτέλεση δεν δύναται να ασκήσει δεύτερη ή περαιτέρω ανακοπή για να προβάλλει καταχρηστικότητα ρήτρας την οποία μπορούσε να προβάλλει προηγουμένως, δεδομένου ότι είχαν ήδη προσδιοριστεί τα αναγκαία νομικά και πραγματικά στοιχεία, μπορεί τούτο να αποτελέσει τη βάση ώστε μέσω αυτού το δικαστήριο, έχοντας ενημερωθεί για την ως άνω καταχρηστικότητα, να ασκήσει τη δυνατότητά του αυτεπάγγελτου ελέγχου;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60), σκέψεις 51 και 52.

Απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164).

Απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731), σκέψεις 37, 38 και 39).

Παρατιθέμενες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Εθνικές διατάξεις

Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil (νόμος 1/2000, της 7ης Ιανουαρίου 2000, περί κώδικα πολιτικής δικονομίας), ιδίως άρθρα 136, 222, 447.2, 517, 552.1, 557, 571 και 695.

Ley 1/2013, de 14 de mayo, de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social (νόμος 1/2013, της 14ης Μαΐου 2013, περί μέτρων για την ενίσχυση της προστασίας των ενυπόθηκων οφειλετών, την αναδιάρθρωση χρέους και τις μισθώσεις εργατικών κατοικιών (στο εξής: νόμος 1/2003).

Código Civil (Αστικός Κώδικας: στο εξής: Αστικός Κώδικας), ιδίως άρθρο 1129.

Εθνική νομολογία

Απόφαση του Tribunal Supremo (Ανωτάτου Δικαστηρίου) 461/2014 (ECLI:ES:TS:2014:4617)

Απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου 4972/2014 (ECLI:ES:TS:2014:4972)

Απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου 3373/2017 (ECLI: ES:TS:2017:3373)

Απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου 3553/2018(ECLI:ES:TS:2018:3734)

Απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου 3734/2018 (ECLI:ES:TS:2018:3734)

Απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου 5618/2015 (ECLI:ES:TS:2015:5618)

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας της κύριας δίκης

- 1 Η IBERCAJA BANCO, S.A. κίνησε διαδικασία εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης κατά των TP και SO, στην οποία το αρμόδιο Juzgado de Primera

Instancia de Zaragoza (πρωτοβάθμιο δικαστήριο Σαραγόσα, Ισπανία) εξέδωσε διάταξη με την οποία κήρυξε αυτεπαγγέλτως άκυρη, ως καταχρηστική, τη ρήτρα περί πρόωρης λύσης της σύμβασης η οποία περιεχόταν στη σύμβαση δανείου, στην οποία στηρίχθηκε η εκτέλεση, και διέταξε τη διακοπή της εκτέλεσης. Η επισπεύδουσα άσκησε έφεση κατά της διάταξης αυτής, η οποία κοινοποιήθηκε στους εφεσίβλητους που άσκησαν ανακοπή. Η υπόθεση περιήλθε στο Audiencia Provincial de Zaragoza (εφετείο Σαραγόσα, Ισπανία), αιτούν δικαστήριο.

- 2 Η διαφορά ανέκυψε από την αίτηση εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης την οποία υπέβαλε η Ibercaja Banco, S.A., στις 27 Μαΐου 2015, κατά του ζεύγους TP και SO, βάσει ενυπόθηκου δανείου χορηγηθέντος στις 30 Ιουνίου 2005. Το ποσό του δανείου ανερχόταν σε 240 000 ευρώ και η υποθήκη είχε εγγραφεί σε κατοικία και θέση στάθμευσης. Το δάνειο έληγε στις 30 Ιουνίου 2040 και επρόκειτο να εξοφληθεί σε 420 μηνιαίες δόσεις, οφείλονταν δε 9 δόσεις.

Στις 26 Σεπτεμβρίου 2012, εχώρησε ανανέωση της σύμβασης δανείου, με την οποία η προθεσμία εξόφλησης κεφαλαίου και τόκων παρατάθηκε έως τις 30 Ιουνίου 2043, ενώ οι λοιποί όροι παρέμειναν αμετάβλητοι. Η ρήτρα 6bis της σύμβασης, με τίτλο «Πρόωρη καταγγελία από το πιστωτικό ίδρυμα», προέβλεπε τις περιπτώσεις στις οποίες ο δανειολήπτης χάνει το ευεργέτημα της προθεσμίας που παρέχεται για την εξόφληση του κεφαλαίου, η δε τράπεζα μπορεί να αξιώσει την άμεση και πλήρη εξόφληση του κεφαλαίου, στις οποίες καταλεγόταν η «μη καταβολή οποιασδήποτε ληξιπρόθεσμης δόσης τόκων και κεφαλαίου του δανείου».

- 3 Με διάταξη της 15ης Ιουνίου 2015, διατάχθηκε η εκτέλεση. Στην εν λόγω διάταξη, το δικαστήριο δεν διαπίστωσε τον καταχρηστικό χαρακτήρα οποιασδήποτε ρήτρας ούτε προβλήθηκε οποιοδήποτε επιχείρημα συναφώς. Η διαταγή εκτέλεσης αφορούσε κεφάλαιο ύψους 213 988,74 ευρώ και έξοδα και τόκους ύψους 63 000 ευρώ. Δεν υπολογίστηκαν τόκοι υπερημερίας.
- 4 Μετά την έκδοση της επιταγής προς εκτέλεση, στις 2 Σεπτεμβρίου 2015, οι οφειλέτες άσκησαν ανακοπή προβάλλοντας καταχρηστικό χαρακτήρα της σύμβασης λόγω (i) προμηθειών διαχείρισης είσπραξης και οφειλών, (ii) τόκων υπερημερίας, οι οποίοι θεωρήθηκαν καταχρηστικοί, (iii) της ευθύνης του οφειλέτη με το σύνολο της περιουσίας του η οποία προβλέπεται στη σύμβαση, (iv) της παραίτησης από τη μεταβίβαση δικαιωμάτων, (v) της σειράς καταλογισμού των πληρωμών, (vi) της απαγόρευσης εκμίσθωσης, μεταβίβασης ή σύστασης βάρους και (vii) της ανάληψης των εξόδων.

Η ανακοπή αυτή απορρίφθηκε από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο με διάταξη της 5ης Νοεμβρίου 2015, την οποία ανακάλεσε το αιτούν δικαστήριο με διάταξη της 11ης Μαρτίου 2016, αποκλειστικώς για να κηρύξει άκυρους ως καταχρηστικούς οι συμφωνηθέντες τόκους υπερημερίας.

- 5 Με διάταξη της 18ης Μαΐου 2017, το δικαστήριο κάλεσε τους διαδίκους σε ακρόαση σχετικά με δύο ζητήματα: τη δυνατότητα να κηρυχθεί καταχρηστική η

ρήτρα πρόωρης λύσης της σύμβασης και τη δυνατότητα αναστολής της διαδικασίας έως ότου το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που είχε υποβάλει το Ανώτατο Δικαστήριο με διάταξη της 8ης Φεβρουαρίου 2017.

- 6 Μετά την ανάπτυξη των επιχειρημάτων των διαδίκων, στις 15 Ιουνίου 2017, εκδόθηκε απόφαση επί του δευτέρου ζητήματος σχετικά με την αναστολή της διαδικασίας, χωρίς να εξεταστεί το ζήτημα του καταχρηστικού χαρακτήρα της πρόωρης λύσης της σύμβασης. Η αναστολή αυτή ήρθη με απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου της 20ής Νοεμβρίου 2017.
- 7 Με δικόγραφο που εστάλη στις 22 Φεβρουαρίου 2018, υποβλήθηκε εκ νέου αίτημα διακοπής της εκτέλεσης λόγω ακυρότητας της ρήτρας περί πρόωρης λύσης της σύμβασης και, επικουρικός, αίτημα αναστολής της διαδικασίας, η δε διακοπή της εκτέλεσης έγινε δεκτή με διάταξη της 3ης Σεπτεμβρίου 2018, καθόσον η ρήτρα πρόωρης λύσης της σύμβασης κρίθηκε καταχρηστική. Κατά της διάταξης αυτής ασκήθηκε έφεση και σε σχέση με αυτήν υποβάλλονται τα προδικαστικά ερωτήματα.

Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 8 Τα επιχειρήματα των διαδίκων παρατέθηκαν ανωτέρω στις σκέψεις 1, 2 και 4.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της διατάξεως περί παραπομπής

- 9 Το κρίσιμο ζήτημα το οποίο δεν έχει ακόμη επιλυθεί στο πλαίσιο της αστικής διαδικασίας στην Ισπανία σχετικά με την προστασία των καταναλωτών είναι οι συνέπειες στο δεδικασμένο των νέων δικονομικών κριτηρίων που απορρέουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η δικονομική υποχρέωση των δικαστηρίων να αναζητούν αυτεπαγγέλτως και να ακυρώνουν τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων διαμορφώνει το δεδικασμένο. Στην πράξη, όταν εξετάζουν τα όρια και τη λειτουργία του όσον αφορά την προστασία των καταναλωτών, τα εθνικά δικαστήρια αντιμετωπίζουν αμφιβολίες λόγω της ασάφειάς του. Ειδικότερα, δεν είναι σαφές αν στο πλαίσιο της διαδικασίας εκτέλεσης χάνεται η δικαστική δυνατότητα εξακρίβωσης του κύρους κάποιας ρήτρας στις συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές.

- 10 Στο ισπανικό δικονομικό δίκαιο, ο Ley de Enjuiciamiento Civil (κώδικας πολιτικής δικονομίας· στο εξής: LEC) προβλέπει δύο ευρείες κατηγορίες αστικών διαδικασιών: την διαγνωστική διαδικασία και τη διαδικασία εκτέλεσης.

Η διαγνωστική διαδικασία είναι διαδικασία εξέτασης της υπόθεσης επί της ουσίας, η οποία πρέπει να χρησιμοποιείται ως τακτική διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας ζητείται, στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, η δικαστική προστασία δικαιώματος το οποίο δεν αναγνωρίζεται ή προσβάλλεται από τον εναγόμενο και

η τελεσίδικη επίλυση του ζητήματος, χωρίς να μπορεί να προβληθεί δικαστικώς σε μεταγενέστερες υποθέσεις το ίδιο ζήτημα και χωρίς να μπορεί να επιδιωχθεί η ίδια προστασία βάσει της ίδιας αιτίας (άρθρο 222 LEC).

Η άλλη κατηγορία αφορά τη διαδικασία εκτέλεσης η οποία δεν απαιτεί προηγούμενο προσδιορισμό δικαιωμάτων. Σε αυτήν δρομολογούνται ήδη οι αναγκαίες έμπρακτες ενέργειες για την ικανοποίηση δικαιώματος. Προϋπόθεση για την άμεση πρόσβαση στη διαδικασία εκτέλεσης είναι να αναγνωρίζεται το δικαίωμα του οποίου επιδιώκεται η ικανοποίηση σε τίτλο ή έγγραφο το οποίο παράγει εκ του νόμου τέτοιο αποτέλεσμα. Ο κατάλογος των εκτελεστών εγγράφων ή τίτλων παρατίθεται στο άρθρο 517 LEC, το οποίο ρυθμίζει με ομοιόμορφο τρόπο τους καλούμενους δικονομικούς εκτελεστούς τίτλους (στους οποίους καταλέγεται, κυρίως, η δικαστική απόφαση με την οποία περατώνεται η διαγνωστική διαδικασία) και τους συμβατικούς εκτελεστούς τίτλους. Οι δεύτεροι προκύπτουν εκτός δίκης και είναι συμβάσεις από τις οποίες απορρέει υποχρέωση του οφειλέτη να καταβάλει στον δανειστή ορισμένη χρηματική παροχή, ληξιπρόθεσμη, απαιτητή και εκκαθαρισμένη (άρθρο 571 LEC). Ο λόγος για τον οποίο ο νομοθέτης επιτρέπει, στις περιπτώσεις που ρυθμίζονται στο άρθρο αυτό, την άμεση πρόσβαση σε διαδικασία εκτέλεσης, παρακάμπτοντας τη διαγνωστική διαδικασία για την αναγνώριση του σχετικού δικαιώματος, είναι ότι η οφειλή αναγνωρίζεται με σύνολο νομικών εγγυήσεων χάρη στις οποίες μπορούν να τεκμαρθούν το υποστατό και το βέβαιο της οφειλής.

- 11 Διευκρινίζεται ότι δεδικασμένο δεν παράγεται μόνο ως προς το ζήτημα που κρίθηκε στην επί της ουσίας διαδικασία αλλά και ως προς τα ζητήματα που μπορούσαν να προβληθούν, ως αιτία της αγωγής που άσκησε ο ενάγων ή ως ένσταση εκ μέρους του εναγομένου, αλλά δεν προβλήθηκαν, με αποτέλεσμα την απώλεια του σχετικού δικαιώματος.

Η απώλεια αυτή καλείται «εικονικό δεδικασμένο», δεδομένου ότι έχει επίσης αποτέλεσμα λήξης της διαδικασίας, καθώς και απώλειας της αξίωσης. Το δεδικασμένο συνδέεται στενά με την αρχή της ασφάλειας δικαίου και η απώλεια δικαιώματος είναι επίσης συναφής έννοια, καθώς σκοπός του νομοθέτη είναι η αποφυγή ατέρμονης σειράς δικών για τη διαπίστωση του ίδιου δικαιώματος.

Η απώλεια δικαιώματος, όπως και το δεδικασμένο, μπορεί να γίνει αντιληπτή, από τυπική άποψη, ως αποτέλεσμα στην ίδια διαδικασία ή, από ουσιαστική άποψη, ως αποτέλεσμα επί των αγωγών ή των μέσων άμυνας. Ως τυπικό αποτέλεσμα, εμποδίζει, στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας, την επίκληση δικονομικής δυνατότητας από διάδικο ο οποίος δεν αξιοποίησε τη δυνατότητα αυτή σε πρόσφορο χρόνο (άρθρο 136 LEC), ενώ ως ουσιαστικό αποτέλεσμα εμποδίζει τον διάδικο να προβάλει σε άλλη διαδικασία αγωγικό δικαίωμα βασισμένο σε αιτία ή ένσταση τις οποίες μπορούσε να επικαλεστεί στην πρώτη διαδικασία (άρθρο 222 LEC).

- 12 Το ισπανικό δίκαιο προβλέπει τη δυνατότητα να ασκήσει ο οφειλέτης ανακοπή στην οποία το δικαστήριο αποφαινεται επί περιορισμένων λόγων ανακοπής κατά

της εκτέλεσης. Πριν από τον νόμο 1/2013, τα σχετικά με το κύρος της υποχρέωσης ζητήματα εξετάζονταν στο πλαίσιο ενδεχόμενης διαγνωστικής διαδικασίας, την οποία όφειλε να κινήσει ο οφειλέτης. Ο νόμος 1/2013 παρέσχε τη δυνατότητα στον οφειλέτη να ασκήσει ανακοπή προβάλλοντας, τόσο στην τακτική διαδικασία εκτέλεσης (άρθρο 557, παράγραφος 1, σημείο 7, LEC) όσο και στην ειδική διαδικασία εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης (άρθρο 695, παράγραφος 1, σημείο 4, LEC), καταχρηστικότητα των συμβατικών ρητρών. Όχι μόνο παρασχέθηκε η δυνατότητα άσκησης ανακοπής λόγω καταχρηστικού χαρακτήρα και, επομένως, ακυρότητας των ρητρών στις τυποποιημένες συμβάσεις με τους καταναλωτές, αλλά επιπλέον επιβλήθηκε στα δικαστήρια υποχρέωση αυτεπάγγελτου ελέγχου, εξαρχής, του ενδεχόμενου καταχρηστικού χαρακτήρα ρητρών στις συμβάσεις αυτές (άρθρο 552, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, LEC).

Τόσο η άσκηση ανακοπής λόγω καταχρηστικότητας εκ μέρους του οφειλέτη όσο και ο αρχικός αυτεπάγγελτος έλεγχος που προβλέπεται στον νόμο αφορούν τις ρήτρες στις οποίες είναι δυνατόν να θεμελιωθεί η διαταγή εκτέλεσης ή το ποσό της οφειλής.

- 13 Αντικείμενο διαφωνιών στο πλαίσιο του LEC αποτέλεσε το δεδικασμένο το οποίο μπορεί να παραγάγει η δικαστική απόφαση επί της ανακοπής στη διαδικασία εκτέλεσης. Το Ανώτατο Δικαστήριο θεωρεί, γενικά, όσον αφορά το δεδικασμένο στη διαδικασία εκτέλεσης, ότι αυτό παράγεται ως προς τους λόγους ανακοπής που όντως προβλήθηκαν και εξετάστηκαν από το δικαστήριο· τα όσα κρίθηκαν επί της ανακοπής που ασκήθηκε σε διαδικασία εκτέλεσης παράγουν δεδικασμένο επίσης ως προς τους λόγους ανακοπής που μπορούσαν να προβληθούν αλλά δεν προβλήθηκαν. Πρόκειται για απώλεια δικαιώματος: ο λόγος που μπορούσε να προβληθεί δεν προβλήθηκε και, ως εκ τούτου, ο οφειλέτης δεν μπορεί να κινήσει διαγνωστική διαδικασία και να προβάλει την ένσταση αυτή. Αυτή είναι η νομολογιακή γραμμή η οποία εφαρμόζεται στο πλαίσιο της διαδικασίας εκτέλεσης στις αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου 4617/2014 και 4972/2014.

Το Ανώτατο Δικαστήριο μετέφερε τη νομολογία αυτή στις υποθέσεις που αφορούν την καταχρηστικότητα ρητρών συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές. Συναφώς, γίνεται παραπομπή στις αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου 3373/2017, 3553/2018 και 3734/2018.

- 14 Πρόβλημα ανακύπτει όσον αφορά τη δυνατότητα μεταφοράς της νομολογίας αυτής ή συμβιβασμού της με τις απαιτήσεις των δικαιωμάτων άμυνας του οφειλέτη/καταναλωτή που προκύπτουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία μπορεί να θεωρηθεί πλέον λυσιτελής εν προκειμένω είναι η απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60). Σε αυτήν εξετάζεται το ζήτημα που αφορά το δεδικασμένο και την προστασία των καταναλωτών και διαπιστώνεται ότι η προστασία αυτή δεν μπορεί να θεωρείται απεριόριστη, αλλά

υποχωρεί έναντι μιας καθολικής αρχής συνεκτικότητας της έννομης τάξης, ήτοι της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

Στην απόφαση αυτή επισημαίνεται επίσης ότι ο καθορισμός του δεδικασμένου επαφίεται στο εθνικό δίκαιο. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να τηρηθούν οι όροι που καθόρισε το Ανώτατο Δικαστήριο και να εφαρμοστεί η γενική νομολογία του, η οποία φαίνεται ότι έχει επεκταθεί στη σφαίρα της προστασίας του καταναλωτή. Αυτό σημαίνει ότι αν το δικαστήριο διενήργησε τον προηγούμενο αυτό έλεγχο στη διαδικασία εκτέλεσης, χωρίς να προβεί σε καμία τυπική διαπίστωση περί καταχρηστικού ή μη χαρακτήρα ή με απλή μνεία ενδεχόμενης καταχρηστικότητας που προκύπτει από συγκεκριμένο λόγο ανακοπής και, εν συνεχεία, σε ενδεχόμενη ανακοπή ασκηθείσα από τον οφειλέτη ο λόγος αυτός δεν προβλήθηκε σε σχέση με μία ή περισσότερες καταχρηστικές ρήτρες, θα δημιουργηθεί δεδικασμένο ή αποτέλεσμα «λήξης» της διαδικασίας, ο δε οφειλέτης θα χάσει τη δικονομική δυνατότητα να προβάλει ενώπιον του δικαστηρίου, μετά την παρέλευση της προθεσμίας άσκησης ανακοπής, την καταχρηστικότητα ρήτρας της σύμβασης, τόσο στην ίδια τη διαδικασία εκτέλεσης, ως αποτέλεσμα της ανακοπής, όσο και σε μελλοντική διαγνωστική διαδικασία.

Εντούτοις, η ως άνω απόφαση δεν περιορίζεται να παραπέμψει στο εθνικό δίκαιο για τον καθορισμό του δεδικασμένου, αλλά θεσπίζει σειρά όρων ή ορίων, ιδίως στις σκέψεις 51 και 52. Κατά τη σκέψη 51: «οι σχετικοί όροι της εθνικής νομοθεσίας, στους οποίους παραπέμπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, δεν πρέπει να θίγουν την ουσία του δικαιώματος που αντλούν οι καταναλωτές από τη διάταξη αυτή και το οποίο συνίσταται στο να μη δεσμεύονται από ρήτρα θεωρούμενη ως καταχρηστική» και κατά τη σκέψη 52, «στην περίπτωση που, στο πλαίσιο προηγούμενης εξετάσεως μιας επίδικης συμβάσεως η οποία κατέληξε στην έκδοση αποφάσεως έχουσας ισχύ δεδικασμένου, ο εθνικός δικαστής περιορίστηκε στο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως, υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13, μία μόνο ρήτρα ή ορισμένες από τις ρήτρες της συμβάσεως αυτής, η οδηγία 93/13 επιβάλλει σε εθνικό δικαστή, όπως αυτός της κύριας δίκης, ενώπιον του οποίου ο καταναλωτής έχει ασκήσει νομοτύπως ανακοπή, την υποχρέωση να εκτιμήσει, κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία, τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των λοιπών ρητρών της εν λόγω συμβάσεως. Ειδικότερα, χωρίς έναν τέτοιο έλεγχο, η προστασία του καταναλωτή θα ήταν ελλιπής και ανεπαρκής και δεν θα αποτελούσε κατάλληλο ούτε αποτελεσματικό μέσο προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση ρητρών τέτοιου είδους, σε αντίθεση με τα όσα προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13».

Πάντως, όπως επισημάνθηκε, στο εθνικό δίκαιο, το δικαστήριο υποχρεούται να εξετάζει όλες τις ρήτρες έστω και αν διατυπώνει την εκτίμησή του μόνο ως προς τις ρήτρες τις οποίες μπορεί να θεωρήσει καταχρηστικές. Βάσει του άρθρου 552, παράγραφος 1, LEC, ο εκτελεστός τίτλος πρέπει να εξετάζεται στο σύνολό του· ακόμη και όταν κινείται κατ' αντιμωλίαν διαδικασία μόνο σχετικά με τις ρήτρες

οι οποίες εκτιμάται ότι είναι δυνητικώς καταχρηστικές, η άσκηση του ελέγχου αυτού συνεπάγεται την εξέταση του κύρους και των λοιπών ρητρών.

- 15 Για την καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου της αμφιβολίας που επιδιώκεται να αρθεί με την υποβολή των προδικαστικών ερωτημάτων, είναι σκόπιμο να γίνει παραπομπή στις αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες καθόρισαν, αφενός, τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας περί πρόωρης λύσης της σύμβασης και, αφετέρου, το δεδουλευμένο σε σχέση με τα αιτήματα του οφειλέτη τα οποία βασίζονταν στον καταχρηστικό χαρακτήρα κάποιας εκ των ρητρών που περιέχονταν, εν προκειμένω, στις συμβάσεις δανείου.

Όσον αφορά την πρώτη πτυχή, γενικά, μπορεί να βεβαιωθεί ότι η ρήτρα περί πρόωρης λύσης της σύμβασης δεν είναι, καθεαυτήν, καταχρηστική. Στην ισπανική έννομη τάξη, ο θεσμός αυτός, ο οποίος ρυθμίζεται στο άρθρο 1129 του Αστικού Κώδικα, συνεπάγεται την απώλεια του ευεργετήματος της προθεσμίας που συμφώνησαν ενδεχομένως τα μέρη, στην περίπτωση του δανείου, για την επιστροφή των χρημάτων. Στον προμνησθέντα κανόνα, η απώλεια του ευεργετήματος αυτού συσχετίζεται με την απώλεια της αρχικής φερεγγυότητας του οφειλέτη, η οποία μπορεί ευλόγως να δημιουργήσει αμφιβολίες στον δανειστή όσον αφορά τη δυνατότητα του οφειλέτη να τηρήσει τις υποχρεώσεις του στο μέλλον. Επιβάλλεται η διευκρίνιση ότι, στο πλαίσιο της συμβατικής ελευθερίας, οι ιδιώτες μπορούν να προσθέσουν στους προβλεπόμενους από τον νόμο και άλλους λόγους πρόωρης λύσης της σύμβασης, σχετικούς με την παράβαση των υποχρεώσεών του από τον οφειλέτη· τέτοιος λόγος μπορεί να είναι, στην περίπτωση του δανείου, η μη τακτική πληρωμή των δόσεων εξόφλησης του κεφαλαίου και των συμβατικών τόκων.

- 16 Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσδιόρισε τα νομικά στοιχεία που καθορίζουν τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας περί πρόωρης λύσης της σύμβασης στην απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164), στην οποία ορίστηκε με σαφήνεια, στη σκέψη 73, ο καταχρηστικός χαρακτήρας των ρητρών αυτών.

Το Ανώτατο Δικαστήριο οριοθέτησε επίσης το περιεχόμενο του καταχρηστικού χαρακτήρα στην απόφαση 5618/2015.

- 17 Σε σχέση με τη δεύτερη προμνησθείσα πτυχή, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επισήμανε τη σημασία του δεδουλευμένου στις δικαστικές διαδικασίες, δεδομένου ότι το αμετάβλητο της κρίσης είναι αναγκαίο για την τήρηση της αρχής της ασφάλειας δικαίου. Με την αρχή αυτή συνδέεται στενά η απώλεια δικαιώματος η οποία συνεπάγεται ότι, παρελθούσης της δικονομικής προθεσμίας για την πραγματοποίηση διαδικαστικής πράξης, ο διάδικος χάνει τη δυνατότητα πραγματοποίησής της.

Το παραδεκτό, βάσει του δικαίου της Ένωσης, της απώλειας δικαιώματος, υπό την ως άνω έννοια, έγινε δεκτό στη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως στην απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2015, BBVA (C-8/14,

EU:C:2015:731), σχετικά με το μεταβατικό καθεστώς που θέσπισε ο προμνησθείς εθνικός νόμος 1/2013, με τον οποίο, με σκοπό τη συμμόρφωση προς τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεσπίστηκε η δυνατότητα για τον οφειλέτη/καταναλωτή να αντιτάξει, στην εκτέλεση ενυπόθηκης απαίτησης, τον καταχρηστικό χαρακτήρα ορισμένων εκ των ρητρών της σύμβασης και, σε σχέση με τις περιπτώσεις στις οποίες είχε παρέλθει η τακτική προθεσμία άσκησης ανακοπής, παρασχέθηκε, στο πλαίσιο του μεταβατικού καθεστώτος που θέσπισε ο εν λόγω νόμος, έκτακτη προθεσμία ενός μηνός για την εκ νέου άσκηση ανακοπής λόγω καταχρηστικότητας. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έκρινε ότι το δικονομικό αυτό εργαλείο, ήτοι η έκτακτη προθεσμία, δεν ήταν σύμφωνο προς το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συλλογιστική του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η ακόλουθη:

«Η κοινοποίηση, όμως, αυτή ήταν προγενέστερη της θέσεως σε ισχύ του νόμου 1/2013 και δεν περιλάμβανε πληροφορίες σχετικά με το δικαίωμα των καταναλωτών να ασκήσουν ανακοπή προβάλλοντας την καταχρηστικότητα συμβατικής ρήτρας στην οποία στηρίζεται ο εκτελεστός τίτλος, καθώς η δυνατότητα αυτή προστέθηκε αργότερα στο άρθρο 557, παράγραφος 1, [LEC] με τον νόμο 1/2013.

Υπό τις συνθήκες αυτές, βάσει των αρχών των δικαιωμάτων άμυνας, της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, δεν μπορούσε να αναμένεται εύλογα από τους καταναλωτές να επωφεληθούν από μια νέα δυνατότητα ασκήσεως ανακοπής χωρίς να ενημερωθούν για τη δυνατότητα αυτή με την ίδια διαδικασία με την οποία τους είχε κοινοποιηθεί η αρχική ενημέρωση.

Κατά συνέπεια, πρέπει να επισημανθεί ότι η επίμαχη μεταβατική διάταξη, στο μέτρο που προβλέπει ότι η αποκλειστική προθεσμία εκκινεί εν προκειμένω χωρίς να έχει προηγηθεί ατομική ενημέρωση των καταναλωτών σχετικά με τη δυνατότητα προβολής ενός νέου λόγου ανακοπής στο πλαίσιο εκκρεμούς διαδικασίας εκτελέσεως που έχει εκκινήσει προ της ενάρξεως ισχύος του εν λόγω νόμου, δεν εγγυάται την πλήρη αξιοποίηση της προθεσμίας αυτής και επομένως την αποτελεσματική άσκηση του νέου δικαιώματος που αναγνωρίστηκε από την επίμαχη νομοθετική αλλαγή».

Πάντως, η νομολογία αυτή νοείται μόνον υπό το πρίσμα της θεωρήσεως των αποκλειστικών προθεσμιών ως παραδεκτών από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι στην ίδια αυτή απόφαση, στη σκέψεις 26 και 27, μνημονεύονται οι αρχές που αποτελούν τη βάση του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, όπως η προστασία των δικαιωμάτων άμυνας, η αρχή της ασφάλειας δικαίου και η εύρυθμη διεξαγωγή της διαδικασίας. Εν τέλει, από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκύπτει ότι, καίτοι αυτό εκτίμησε ότι το μεταβατικό καθεστώς του νόμου 1/2013 δεν διασφάλιζε τα δικαιώματα άμυνας, τούτο πάντως προϋπέθετε την ύπαρξη αποκλειστικών προθεσμιών οι οποίες όντως συνάδουν προς το δίκαιο της Ένωσης, ως εκδήλωση ελάχιστης δικονομικής τάξης και λόγω τήρησης της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

- 18 Ούτως εχόντων των πραγμάτων, δημιουργούνται αμφιβολίες σχετικά με τον συντονισμό των αρχών αυτών μεταξύ των διάφορων αποφάσεων του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της νομολογίας του Ανωτάτου Δικαστηρίου και της εθνικής νομοθεσίας.

Με σκοπό τη συμμόρφωση προς τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο εθνικός κώδικας πολιτικής δικονομίας θέσπισε έλεγχο καταχρηστικότητας τόσο στην τακτική διαδικασία εκτέλεσης όσο και στη διαδικασία εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης. Ο πρώτος έλεγχος διενεργείται αυτεπαγγέλτως από το ίδιο το δικαστήριο πριν από τη δρομολόγηση της διαδικασίας εκτέλεσης, πριν από την έκδοση διαταγής εκτέλεσης. Η ιδιαιτερότητα του ελέγχου αυτού είναι ότι συνεπάγεται απλώς αποφατική και υπό αίρεση κρίση. Το δικαστήριο δεν αποφαινεται επί του κύρους των ρητρών αλλά μόνο επί της ακυρότητάς τους. Δεν πρόκειται για καταφατική κρίση περί του κύρους, αλλά για αποφατική κρίση ως αποτέλεσμα της εξέτασης του συμβατικού εκτελεστού τίτλου λαμβάνονται υπόψη μόνον οι ρήτρες εκείνες τις οποίες το δικαστήριο θεωρεί καταχρηστικές, σε σχέση με τις οποίες θα κινηθεί κατ' αντιμωλίαν διαδικασία η οποία θα οδηγήσει σε απόφαση επί του κύρους τους.

Όσον αφορά τις λοιπές ρήτρες, εφόσον αυτές υποβληθούν επιτυχώς στην εξέταση του κύρους από το δικαστήριο της εκτέλεσης, το εν λόγω δικαστήριο δεν θα διατυπώσει οποιαδήποτε συλλογιστική. Δεν υπάρχει ρητή αναγνώριση του κύρους τους, καίτοι ο αρχικός έλεγχος προϋποθέτει έμμεση αποδοχή του κύρους αυτού. Αυτό συμβαίνει στη διαδικασία εκτέλεσης ενυπόθηκης απαίτησης από την οποία ανέκυψε η παρούσα προδικαστική παραπομπή.

Υπενθυμίζεται ότι ο αρχικός αυτός έλεγχος συνεπάγεται μόνον αποφατική κρίση και τούτο συνάδει προς τη διαδικασία εκτέλεσης, στην οποία δεν υπάρχει καταρχήν αναγνώριση δικαιωμάτων. Με την αποφατική κρίση δεν θίγονται τα δικαιώματα άμυνας του οφειλέτη, ο οποίος μπορεί, επομένως, όταν εκδοθεί διαταγή εκτέλεσης, να ασκήσει ανακοπή προβάλλοντας τον καταχρηστικό χαρακτήρα άλλων ρητρών οι οποίες δεν αξιολογήθηκαν ρητώς κατά τον αρχικό αυτεπάγγελτο έλεγχο.

Εντούτοις, σε σχέση με τις ρήτρες ως προς τις οποίες ο οφειλέτης προβάλλει αρχικά τον ενδεχόμενο καταχρηστικό χαρακτήρα τους, πρέπει κατ' ανάγκη να εκδοθεί διαπιστωτική απόφαση, η οποία μπορεί να έχει τόσο αρνητικό χαρακτήρα, εάν αυτές θεωρηθούν καταχρηστικές, όσο και θετικό χαρακτήρα, στην αντίθετη περίπτωση.

Εν προκειμένω, είναι σαφές ότι τέτοιες αποφάσεις, οι οποίες εκδίδονται στο πλαίσιο της αναγκαίας εκατέρωθεν ακροάσεως των διαδίκων, θα παραγάγουν δεδικασμένο και, ως εκ τούτου, ούτε ο οφειλέτης που ασκεί ανακοπή ούτε το δικαστήριο το οποίο ασκεί τη δυνατότητα αυτεπάγγελτου ελέγχου θα μπορούν να επιδιώξουν την επανεξέταση της ήδη διατυπωθείσας αντίθετης κρίσης.

Οι αμφιβολίες δημιουργούνται στη συγκεκριμένη περίπτωση όταν ο αρχικός αυτεπάγγελτος έλεγχος δεν οδηγεί το δικαστήριο να διατάξει την εκατέρωθεν ακρόαση των διαδίκων, καθόσον δεν διαπίστωσε τον καταχρηστικό χαρακτήρα οποιασδήποτε ρήτηρας ή διαπίστωσε τον καταχρηστικό χαρακτήρα συγκεκριμένης μόνο ρήτηρας. Αυτό σημαίνει ότι εκδίδεται διαταγή εκτέλεσης και δεν διατυπώνεται θετική κρίση περί του κύρους των ρητρών ούτε αρνητική κρίση, έστω και αν αυτές εξετάστηκαν από το δικαστήριο.

- 19 Εν συνεχεία, γεννάται επίσης αμφιβολία σχετικά με το αν ο οφειλέτης που άσκησε αρχική ανακοπή προβάλλοντας τον καταχρηστικό χαρακτήρα συγκεκριμένων ρητρών, μπορεί, μεταγενέστερα, παρά την απώλεια του δικαιώματος αυτού, να ασκήσει νέα ανακοπή προβάλλοντας τον καταχρηστικό χαρακτήρα άλλης ρήτηρας, τον οποίο δεν προέβαλε εντός της δικονομικής προθεσμίας, λαμβανομένου υπόψη ότι τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που καθορίζουν τον εν λόγω καταχρηστικό χαρακτήρα υφίσταντο κατά τον χρόνο άσκησης της πρώτης και εμπροθέσμως ασκηθείσας ανακοπής.

Εν τέλει, δεδομένου ότι η απώλεια δικαιώματος είναι αποδεκτή στη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εάν ο οφειλέτης δεν ασκήσει ανακοπή στη διαδικασία εκτέλεσης, τίθεται το ερώτημα αν η αρχή της αποτελεσματικότητας παράγει αποτέλεσμα λήξης της διαδικασίας, το οποίο εμποδίζει τον οφειλέτη να ασκήσει ανακοπή για λόγο ο οποίος μπορούσε να προβληθεί και δεν προβλήθηκε και το δικαστήριο να επανεξετάσει αυτεπαγγέλτως ζήτημα το οποίο ήδη εξετάστηκε.